

Ünnepi Teljes Ülés és Konferencia a Kúrián a régi bírósági szervezet visszaállításának 160. évfordulója alkalmából

Prof. Dr. Varga Zs. András: Igen Tisztelt Alkotmánybírósági Elnök Úr, Legfőbb Ügyész Úr, Miniszter Asszony, Magyar Ügyvédi Kamarai Elnök Úr, Országos Bírósági Hivatali Elnökhelyettes Asszony!

Tisztelt Docens Asszony és Professzor Urak!

A Kúria tisztelt Teljes Ülése!

Tisztelt Teljes Ülés! Mai napirendünkön egyetlen érdemi feladat szerepel, a Kúria 160 évvel ezelőtti újraindulásáról megemlékező konferencia.

Az 1848-49-es szabadságharc elbukása után hazánkra erőltetett birodalmi önkény tizedik évében a császár belátta, hogy Magyarország nem kormányozható az osztrák birodalmi jog és törvénykezési szervezet által. Gróf Apponyi György frissen kinevezett országbíró elnöklete alatt, gróf Mailáth György tárnokmester, későbbi utolsó országbíró majd első kúriai elnök részvételével 1861. január 23-án összeült az Országbírói Értekezlet és tanácskozott egészen március 4-éig. Ezzel vette kezdetét az a folyamat, amely rövid időn belül a magyar jog hatályának felélesztéséhez és a Kúria működésének 1861. április 3-án, Húsvét nyolcadának szerdáján bekövetkezett helyreállításához vezetett.

Az esemény jelentőségét jelzi, hogy ötven év múlva, az első jubileumkor a Kúria ünnepi Teljes Ülésre ült össze, amelyen a Kúria elnöke, Günther Antal úgy fogalmazott, hogy az újrainduláskor *„nemcsak a magyar királyi Curia, hanem az egész nemzet ünnepet ült”*. A Curia saját ősi alkotmányos intézményünk, de európai érték is. Az állami bíróságok közül a legrégebbi a szűkebb értelemben vett kontinensen, és tágabb értelemben is csak Anglia bíróságai mérhetőek össze ezzel a múlttal.

1911-ben az emlékezések sorozata viszont megszakadt. A századik évforduló megünneplése szóba sem kerülhetett 1961-ben, öt évvel az 1956-os szabadságharc eltiprása és az újabb birodalmi önkény dühöngése közepette. Nem magyar és nem független igazságszolgáltatásra volt akkor szükség. A Kúria is nevéből megfosztottan működött több mint egy évtizede. A százötvenedik évfordulót már meg lehetett volna ünnepelni, 2011. alkalmas volt erre. Különösen, mivel mindössze két héttel később az Országgyűlés elfogadta Magyarország Alaptörvényét. Az Alaptörvény pedig a történeti alkotmányunk vívmányainak részeként visszaadta a Kúria ősi nevét. Az ünneplés ennek ellenére elmaradt.

Most viszont egyszerre ünnepelhetjük meg az Alaptörvény elfogadásának tizedik és a Kúria újraindulásának százhatvanadik évfordulóját. A kerek évforduló mellett jó okot ad erre az is, hogy a feladatunk ma sem csekélyebb, mint volt több, mint másfél évszázada. Az Alkotmánybírósággal és minden más közjogi intézménnyel együtt védelmeznünk kell Magyarországot függetlenségét és alkotmányos önazonosságát. A Kúria súlya, szerepe, sőt léte sem választható el Magyarországotól és függetlensége nem őrizhető meg Magyarországotól elszakítva.

Ezekkel a szavakkal a konferenciát megnyitom és különösen megköszönöm dr. Varga Judit miniszter asszonynak, hogy elfogadta felkérésünket, és köszönti a konferencia és a Kúria Teljes Ülésének résztvevőit. Kérem Miniszter Asszonyt, ossza meg velünk gondolatait!

Dr. Varga Judit: Igen Tisztelt Elnök Úr! Igen Tisztelt Alkotmánybírósági Elnök Úr! Kamarai Elnök Úr! Tisztelt Legfőbb Ügyész Úr! Tisztelt Teljes Ülés! Tisztelt Professzor Urak! Tisztelt Docens Asszony! Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Először is nagyon nagy megtiszteltetés számomra, hogy meghívottként részt vehetek a Teljes Ülésen, és nagyon nagy örömömre szolgált, hogy eleget tehetek ennek a felkérésnek és a régi bírósági rendszer visszaállításának 160. évfordulója alkalmából nyitóbeszédet tarthatok.

A jeles évfordulók mindig lehetőséget adnak arra, hogy a napi teendők mellett egy nagyobb kép felfestésével a történelmi folyamatok jobb megértésével foglalkozhassunk. Ahogyan Márai Sándor fogalmaz: *„Mint a vándor, aki egy bonyolult hegyrendszert ismert meg vándorlásai*

közben, s a legmagasabb csúcsra érve, átlátja egy táj szerkezetét, áttekinti a hegycsúcsok összefüggő sorozatának geológiai törvényszerűségét, úgy látjuk mi is a múltó évekkkel a rendszert mindabban, ami történik életünkben és mások életében. Ez az áttekintés, melyet csak az évek múlása hoz meg, a legnagyobb elégtétel, melyet az emberi és világi dolgok megismerése közben szerezhethünk.”

Talán ebben a szellemben, visszatekintő vándorként ismerjük meg igazságügyi rendszerünk történetét, Márai szavaival élve geológiai törvényszerűségét. Ahogy a cím is utal rá, a konferencia tárgya a régi bírósági rendszer, azaz királyi Kúria visszaállításának évfordulója. Talán az avatatlan kívülállónak furcsán hangzik egy abszolutista Kúria visszaállításáról emlékezni, de úgy gondolom, hogy a konferencia résztvevői értik a látszólagos ellentmondás mibenlétét.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! A magyar legfőbb bírói fórum gyökerei egészen az Árpád-házi királyokig nyúlnak vissza. A ránk maradt dokumentumok tanúsága szerint a iudex curiae regiae, azaz az első országbíró, már II. István király idejében hiteles pecsét alatt álló bírói parancsokat bocsátott ki. Ekkor az országbíró a királyt és a nádort rangban, méltóságban követő világi tisztség volt. A jövőre 800 éves Aranybulla 9. cikkelye pedig kimondja, hogy *„a mi országbírónk, amíg az udvarunkban vagyon mindeneket megítélhessen, és amely pört az udvarban elkezdett, azt mindenütt elvégezhesse”*. A XV. századra a királyi tábla, mint legfelsőbb bírói fórum, a központi bíraskodás állandó intézményévé vált. Ebbe az organikus fejlődésbe vert éket a török betörés. A mohácsi vészt követően három részre szakadt országban az egységes igazságszolgáltatás is ellehetetlenedett. Azonban a magyart, jogásznemzet lévén, a rendezetlen közjogi viszonyok sem tántorították el a jogszolgáltatástól. Az országot járó ítélő vándormesterek a zűrzavaros időkben is fenntartották a magyar iurisdictio folytonosságát. Ezekben a vészterhes évtizedekben a Hármaskönyv, mint Werbőczy írja, *„az országnak eddigelé szétszórt, csonka, zavart és nem egészen összeillő statutumait és végzeményeit, törvényeit és szokásait”* egybefoglalva, összekapcsolva és írásba téve biztosította az egymástól elválasztott országrészek közötti szellemi és jogi egységet.” A Hármaskönyvben azt olvashatjuk, hogy *„a birtokjogok tárgyában támasztott összes peres ügyeket, azok befejezésével józanabb és értettebb megvizsgálás, mérlegelés és megvitatás végett a királyi Kúriába, mint fellebbezési helyre szokták átküldeni.”* A 150 éves török hódoltságot azután egy még hosszabb ideig tartó Habsburg uralom követte. Azonban az újabb idegen elnyomás és az azzal járó közjogi oktrojáció sem számolhatta fel az ősi magyar szokásjogot, hiszen ahogy azt Babits Mihály óta tudjuk *„az*

alkotmányt ezerszer megsérthetik, kormányozhatnak nélküle, vagy ellene, ha száz évig tart is így, az igazi magyar az alkotmányt akkor is élőnek fogja tekinteni.” És ebben a pontban érkezünk el a konferenciánknak okot adó eseményhez, azaz a ma már „réginek” mondott bírósági rendszer megszületéséhez.

Ha az abszolutizmus oly kevés pozitív hozadéka között szeretnénk szemlélni, akkor talán éppen ezt, a legfelsőbb bírói fórumot érintő változást kellene megemlíteni. A III. Károly féle 1723. évi abszolutista reform nyomán ugyanis Magyarországon létrejött a hétszemélyes táblából és a királyi táblából álló kéttagozatú, folyamatosan működő legfelsőbb bíróság, akkori nevén a királyi Kúria. Ez a közel 300 éves intézmény, Nagy-Britannia után a világ második legrégebbi legfelsőbb bírósági szerve. A királyi Kúria első negyven évében kiadott több, mint ezer döntvényéből állt össze az első gyűjtemény, az ún. „Planum Tabulare”, amely először 1769-ben jelent meg. Azt hiszem, hogy ezen jogtörténeti vívmányokra valamennyien vitán felül büszkék lehetünk.

A felállított legfelsőbb bírósági intézményrendszer történetében drasztikus változást az 1848-49-es események hoztak. Vukovich Sebő igazságügyi miniszter javaslatára Kossuth Lajos 1849-ben feloszlatta az akkori főtörvényszékeket, így a hétszemélyes táblát, a királyi táblát. Ezzel pedig 126 év után maga a királyi Kúria is megszűnt létezni. A forradalom és szabadságharc bukását követően a bécsi udvar fokozatosan felszámolta a polgári jogrendszer kialakítására tett kísérleteket. Hazánkban ismét idegen jogrendszert vezettek be, többek között érvénybe lépett a magyar magánjogi viszonyoktól merőben eltérő osztrák polgári törvénykönyv. A felállított háromszintű bírósági rendszer élén a magyar ügyekben a bécsi legfelsőbb törvényszék magyar tanácsa járt el. Deák Ferenc szavai szerint *„következett szomorú emlékű tizenkét év, amely alatt idegen hatalom nélkülünk rendezte azon viszonyokat, miket az 1848. évi alapon magunknak kellett volna rendezni. Nem csoda tehát, ha minden, mi ekképpen támadott, gyűlöletes lőn, még azon részében is, mit talán mi magunk sem intéztünk volna másképp...”*

Az említett 12 év elteltével, a nemzetközi helyzet kedvezőbb változásával és az udvar mozgásterének beszűkülésével, egyre nagyobb lehetőség mutatkozott az enyhülésre és a két ország közötti viszonyrendszer újragondolására. Ennek következtében az 1860. októberében állandó és visszavonhatatlan állami alaptörvényül kiadott császári diplomával Ferenc József kísérletet tett az 1848-i alkotmányos állapotok helyreállítására. Az uralkodó Vay Miklós kancellárhoz írott leveléből kiderül, hogy szándékában állt, ahogy fogalmaz, *„Magyarországon az összes törvénykezési ügyet ismét az ország határai közé visszahelyezni.”* A forradalmi hevület

lankadása ellenére a magyar társadalom ekkorra már nem engedett a negyvennyolcból. A polgári Magyarország képét, a fejlett Európához való csatlakozás reményét és az 1848-as vívmányokat már nem lehetett a továbbiakban nyílt parancsokkal eltörölni és nem lehetett a forradalom előtti közjogi állapotokat restaurálni. Észlelvén a határozott nemzeti ellenállást, az udvar fokozatosan még nagyobb teret engedett a magyar alkotmányosság felélesztésének, egyben a köztörvényi hatóságok és autonómiájuk visszaállításának.

1861. januárjában az uralkodó kinevezte a hétszemélyes tábla tagjait, február elsején pedig megszüntette a bécsi legfőbb törvényszéken felállított magyar osztályt. Eközben Magyarországon megkezdődött a jogszolgáltatás ideiglenes újjászervezése nemzeti alapon. Ennek a folyamatnak az első lépéseként több mint 160 évvel ezelőtt 1861. január 23-án ült össze az Országbírói Értekezlet. Tekintettel arra, hogy Szabó István Dékán Úr részletesen kitér majd az Országbírói Értekezlet alkotmányos alapjainak bemutatására, előjáróban csak annyit emelnék ki, hogy a közjogi szempontból nehezen meghatározható tanácskozmány deklarált célja az volt, hogy az abszolutista szabályok helyett visszaállítsa a magyar jogot. Emellett az, hogy ahol szükséges kiigazítsa azokat, a modern kornak és a megváltozott tulajdoni viszonyoknak megfelelő rendelkezésekkel.

Ez a nemzetünk szempontjából kiemelkedő jelentőségű esemény, ekképpen a szunnyadó, azonban soha el nem enyésző magyar jog feltámadásának szimbóluma is lehetne. A testület már az ülés megnyitását követő napon kimondta a királyi Kúria visszaállítását, ezáltal ismét ez a szerv lett a magyar bírósági rendszer legfelsőbb fóruma. A március 4-ig tartó, és – ismét Deák szavaival élve – a közhangulat izgatottságának pressziója alatt álló értekezlet kétségtelenül legnagyobb vívmánya az úgynevezett Ideiglenes Törvénykezési Szabályok megalkotása volt. Ahogy az ITSZ preambulumban olvashatjuk, rendeltetése, hogy a hazai törvények a magánjogviszonyok sérelme és a törvénykezés fennakadása nélkül ismét életbe léphessenek. Addig pedig, amíg az alkotmányos törvényhozás a kodifikáció rendszeres művét befejezheti, a hazai bíróságok részére az átmeneti időszakban az ITSZ zsinórmértékül szolgál. Az előterjesztésről szóló képviselőházi vitában egy képviselő kifejtette, hogy az ITSZ egy olyan segédeszköz, amely a hajóst a közelgő vihar elől a kikötőbe vezeti. Az innen a Főrendiház elé kerülő dokumentumról a plénum kimondta, hogy a magyar törvények visszaállíttatnak, amelyek azonban már nem alkalmazhatóak, azok helyett az Országbírói Értekezlet munkálatát ideiglenes

kisegítő gyanánt használhatónak tekintik. A szabályok ebből következően a magyar jogrendszernek egy sajátos, ideiglenes forrása, amelyet Moór Gyula jellegéből fakadóan törvényerejű szokásjognak nevezett. A törvényalkotás alakításainak mellőzésével született ITSZ ugyanis egyrészt az ősi magyar jog, másrészt a modern polgári jog, harmadrészt pedig a császári akart finom, egyensúlyra törekvő ötvözete. Mindebből láthatjuk tehát, hogy a magyarok, ahogyan manapság is, már 160 esztendővel ezelőtt is önazonosságunk megőrzésére és a nemzeti érdek, valamint a külső kényszer közötti összhang megtalálására törekedtek. A helyreállított Kúria kijelentette, hogy az országbírói értekezlet által alkotott ideiglenes törvénykezési szabályok magukra nézve addig alkalmazhatóak, amíg egy alkotmányos keretek között összeült országgyűlés nem alkot új szabályokat. Az uralkodó által a kir. Kúriához 1861. november 5-én kelt leiratában így fogalmazott: „mind a Kúria, mind a törvényhatóságokban működő törvényhatósági közegek hivatásukat az országbírói értekezletnek általunk szentesített határozatai szerint teljesítsék. Ennek értelmében az alsóbb fokú bíróságoknak is az ideiglenes törvénykezési szabályok szellemében kellett ítéletet hozniuk.

Tisztelt Teljes Ülés! Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Az Országbírói Értekezleten elért eredmények mindezekén túl, egy további igen jelentős következménnyel is jártak, ezek nélkül ugyanis a kiegyezésre nem kerülhetett volna sor. Legyen tanulság számunkra, hogy a magyar érdek fáradhatatlan képviselése végeredményben nem csupán saját sorsunkat, hanem a birodalom többi országrészének jövőjét is befolyásolta. Ahogyan az a közös érdekű viszonyokról és ezek elintézésének módjáról szóló 1867. évi XII. törvénycikkben szerepel a közös ügyekre vonatkozó jogszabály célja egyrészt Magyarország alkotmányának fenntartása, másrészt pedig, hogy a teljes alkotmányosság Őfelsége többi országaiban és tartományaiban is életbe lépjen, mert Magyarország azon országoknak csak alkotmányos képviselével bármi közös viszonyokra nézve érintkezésbe.

Mindezekre tekintettel nem túlzás történelmi jelentőségűnek nevezni azt a közjogi folyamatot, amelyet a magyar jogászgi gényusz katalizál és amely az egész Habsburg birodalom megújítását, végeredményben pedig saját függetlenségének kivívását eredményezte. A nemzeti érdek erőteljesebb megjelenésének mintegy szimbólumaként szolgál, hogy az 1868. évi LIV. törvénycikk értelmében a legfőbb bírói joghatóságot immáron a magyar királyi Kúria gyakorolja. A törvénycikk alapján a semmisségi esetekben a Semmitőszék, az érdemlegesen vizsgálendő

kérdésekben pedig, mint harmadfolyamodású bíróság, a legfőbb ítélőszék határoz. A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. tc. pedig a kor kívánalmainak megfelelően elválasztotta egymástól a bírói és a végrehajtói hatalmat. Ezt követően az 1881. évi LIX. törvénycikk egységesítette a magyar királyi Kúria két osztályát, ezáltal megteremtve a legfelsőbb bírói fórum egységességét. A jogfejlődés békebeli időszakának azonban hamarosan véget vetettek a történelem újabb zivatarai. Rövid időn belül megváltozott az együttélés ezeréves rendje, az országépítés országvesztésbe fordult, a joguralom helyét a jogfosztás vette át, az elvrokonokból csakhamar elvtársak lettek, és ahogyan oly sokszor ismét a magyar lelkülettől eltérő, testidegen szabályok befolyásolták a mindennapjainkat.

A rendszerváltást követően bő két évtizednek kellett eltelnie ahhoz, hogy Magyarország újra visszatérhessen saját útjára. Történelmi tapasztalataink jól mutatják, hogy csak akkor lehetünk sikeresek, ha elődeink lábnyomait követve intézzük hazánk ügyeit.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Európai ügyekért is felelős miniszterként naponta szembesülök azzal az ideológiai szorítással, amelyet a féktelenül homogenizáló, technokrata Európai Unió gyakorol hazánkra és más az erős nemzetállamok eszményével rokonszenvező tagállamokra. Ami korábban az abszolutizmus volt, az ma a multikulturalizmus, ami korábban az uralkodói pártens, az ma a lopakodó jogalkotás. Ami korábban az ősi jog eltörlésére tett igyekezet volt, az ma a nemzeti kvalitás háttérbe szorításának a kísérlete. Mi magyarok már több ízben megtapasztaltuk az efféle működési logikát, de büszkén mondhatjuk, hogy nem engedtünk a negyvennyolcból és ezután sem fogunk. Ezeréves európai nemzetként tudjuk, hogy fennmaradásunk alapja jogi szuverenitásunk megőrzése, szellemi szabadságunk feltétlen védelmezése és az idegen ideológiák fenntartásokkal való kezelése. Ez a fenntartás azonban nem a magyar ember konokságából fakad, a történelem tanított meg bennünket a keserű ízre. Ekként természetesen érezzük, hogy mi az, ami hazánknak jó, mi az, ami ártalmas és mi az, amit kellő körültekintéssel kell fogadnunk. Ahogy Egyed István 1943-ban „*A mi alkotmányunk*” című művében fogalmaz „*természetesen a magyar jogfejlődés sem zárkozhatott el az idegen befolyásoktól, de azokat sohasem engedte meg nyersen érvényesülni és az átvett intézményeket hozzáalakította és hozzáépítette az alkotmány alapelveihez. A külföldről átvett kereteket a magyar nemzet alkotmányos érzéke töltötte meg nemzeti tartalommal.*” Manapság is ez a vezéreszme kísér bennünket, legyen szó belügyeinkről vagy az Európai Unióval való kapcsolatunkról, ugyanis a magyar érdek azt diktálja, hogy nemzeti sajátosságaink megtartása

mellett, legyünk hű és elkötelezett európaiak. Meggyőződésem, hogy a magyar jellem és a magyar habitus nem gyengíti, ellenben gazdagítja és erősíti Európát és annak civilizációs vívmányait. ennek a magyar útnak a továbbvitelében és színesítésében elvitathatatlan szerepe van Önöknek, bíróknak, jogász embereknek, akik alkotmányos identitásunk elsődleges védelmezői és továbbörökítői. Döntéseikben, érveléseikben, jogegységi határozataikban nem csupán egy jogkérdés értelmezésére és elintézésére vonatkozó irányvonalakat fektetnek le, hanem egyben betekintést nyújtanak a magyar jogászai kvalitás, a magyar jogászai lelkület legmélyebb szegleteibe is. Köszönöm szépen, hogy meghallgattak!

Prof. Dr. Varga Zs. András: Megköszönöm Miniszter Asszony ünnepi szavait és különösen köszönöm, hogy bemutatta azt a folyamatot, ahogy az ország mindenkor ragaszkodott a Kúriájához. A Kúria nemcsak egy volt a közjogi intézmények közül, hanem mindaddig léteznie kellett, ameddig az ország létezett. Nem önmagáért való intézmény volt, és ma sem az. Miniszter Asszony megemlékezett az Országbírói Értekezletről, amelynek jelentősége igen nagy. Megkértem ezért Dr. Szabó István professzor urat, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának dékánját, hogy a kiegyezés utáni időszak kutatójaként mutassa be az Országbírói Értekezlet alkotmányos gyökereit.

Prof. Dr. Szabó István: Igen Tisztelt Alkotmánybírósági Elnök Úr! Igen Tisztelt Elnök Úr!

Tisztelt Miniszter Asszony! Tisztelt Elnökhelyettes Asszony! Tisztelt Kamarai Elnök Úr!

Tisztelt Teljes Ülés!

A múltbéli jeles eseményekre azért emlékezünk, mert azokban valamilyen követendő példát látunk. Ha valamivel semmilyen élő kapcsolatot nem tudunk teremteni, miért emlékeznénk rá, miért szánánk neki ünnepnapot. Mai előadásomban annak összefoglalására törekszem, hogy 1861. április 3-a, a Kúria működésének helyreállítása, miben példa napjaink Magyarországa, napjaink Kúriája számára. Egy darabig gondolkodtam, eme szándékomat milyen előadási cím fejezné ki a leginkább. Az „1861. április 3-a üzenete” címet túl fennköltnek éreztem, leginkább a „Kúria történelmi gyökerei” lett volna kifejező. Ez azonban sok mindent jelenthet, nem utal egyértelműen a szándékolt témára. Így a történelmi gyökerek kifejezést inkább a működés

helyreállításában jelentős szerepet játszó Országbírói Értekezlettel hoztam összefüggésbe, így adódott a mostani cím.

1861. április 3-a közvetlen történelmi előzményei közismertek, s azért sem szólnék róla bővebben, mert ezt már Miniszter Asszony is említette. Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc leverését követően a bécsi udvar, a birodalom szeparációjától tartva, erős centralizációs lépéseket tett. Ennek részeként a korábban csak az örökös tartományokra vonatkozó kódexek hatályát hazánkra is kiterjesztették, és csakúgy, mint az azokból keletkező jogviták elbírálására létrehozott bírósági szervezet illetékességi területét. Ez Magyarország szemszögéből az igazságszolgáltatási önállóság felszámolását jelentette. Az általános hatáskörű bíróságok végső fellebbviteli fóruma a bécsi székhelyű Oberster Gerichtshof lett, s az ennek következtében funkcióját veszett Kúriát pedig megszüntették.

Az oktrojált osztrák joggal szemben azonban – szikár szakmai szempontból – túl sok kifogást nem emelhetünk. Csak néhány példát említve, a telekkönyvi rendtartásra nagy szükségünk volt, az Osztrák Polgári Törvénykönyv pedig a korabeli Európa legkiválóbb kodifikációs munkái közé tartozott. És még bőven lehetne sorolni a példákat, amikor az alkotmányellenes módon bevezetett joganyag tartalmilag még némi hasznot is jelentett a hazai jogélet számára. Az ezeket alkalmazó bírósági szervezettel szemben sem lehet – még egyszer mondom: szikár szakmai szempontból – különösebb szakmai kifogásunk, az tartalmilag szinte fenntartás nélkül megfelelt a kor objektív alkotmányos elvárásainak. Ha a jelenlegi osztrák legfelsőbb bíróság alapítási dátumát keressük, azt a jogtörténeti szakirodalom egyértelműen a fentebb említett bírói fórum 1848. április 21-i alapításához köti. A teljes bírósági szervezetet vizsgálva pedig vitán felüli, hogy az Osztrák Császárság a korszak egyik legfejlettebb rendszerét tudhatta magáénak. A közigazgatási bíráskodás közismerten mintaértékű volt, de 1920-ban Európa első alkotmánybírósága sem a semmiből született. Az döntő többségében a császárság idején felállított Reichsgericht, illetőleg Staatsgerichtshof hatásköreit vette át. Példaként csupán az alapjogokról szóló 1867. december 21-i alkotmányerejű törvényt említeném, amelyhez kapcsolódóan a Reichsgericht már 1869-től alapjogi bíráskodást folytatott. Talán nem annyira közismert, de ez az 1867-es alapjogi karta Ausztriában máig hatályos, a republikánus alkotmánynak ugyanis nincs alapjogi fejezete. Az alkotmánybíróság pedig tovább vitte a

korábban a Reichsgericht-hez kapcsolódó alapjogvédő hatáskört. Bár ezek a bíróságok részben a kiegyezés után álltak fel, de egy szerves fejlődés eredményeként. Az 1867-es kiegyezés lényege az volt, hogy Magyarországot kivette a februári pátens hatálya alól, Ausztriában azonban az egészen 1918-ig hatályban maradt. A későbbi államszervezeti reformok – beleértve az 1867-est is – a februári pátenshez fűzött kiegészítések voltak. Kétségtelen, hogy az 1848 után kiépülő bírósági szervezet a birodalom szeparációja ellen fellépve súlyos ítéleteket is hozott, de ha a dinasztiaival kötött kiegyezés ezt az árnyoldalt megszünteti, ezzel a bírósági szervezettel szemben különösebb minőségi kifogásunk nem lehetett volna.

Az 1861-es kiegyezési kísérlet mégis arra irányult, hogy az oktrojált osztrák jogot alkotmányosan elfogadott joganyag váltsa fel, s annak alkalmazására önálló bírósági szervezet jöjjön létre. A birodalom területén élő nemzetek közül ugyanis a mi nemzeti identitásunk unikális volt abban, hogy annak az alkotmány is részét képezte. Nemzeti önazonosságunk megőrzését nem tudtuk másként elképzelni, csak úgy, ha alkotmányunkat is visszakapjuk. Deák Ferenc a képviselőház 1861. május 13-i ülésén, felirati javaslatának ismertetésekor, az alábbiakat mondta: *„Alkotmányt nekünk is akarnak adni, de nem azt, amit tőlünk hatalommal elvettek, hanem egy másikat, újat, idegenszerűt, darabját azon közös alkotmánynak, melyet az egész birodalomra készítettek. De nekünk adott alkotmány nem kell, (...) mi visszaköveteljük ősi alkotmányunkat, (...)”*

A birodalom más nemzeteinél ilyen törekvéseket nem tapasztalunk. A Habsburg Birodalom reformjára más nációk részéről is számos tervzet készült, amelyek nem titkolt célja a nemzeti identitás megőrzésének garantálása volt. A Habsburg Birodalom működését – dinasztikus államszerveződés lévén – nem is jellemezte nemzetállami törekvés. Nem volt célja a birodalom valamely etnikumát uralkodó nemzetté tenni, amely mellett a többiek csupán nemzeti kisebbségek maradtak volna. Emiatt a nemzeti identitás megőrzésének igénye a dinasztiaát különösebben nem is zavarta, ezekkel a törekvésekkel szemben csupán akkor léptek fel, ha azt a birodalom szeparációja útján óhajtották megvalósítani. A leginkább közismert reformelképzelés talán Aurel Popovici 1906-os Nagy-Ausztria Egyesült Államok tervzete volt, amelyet nem csupán a Popovici által képviselt románok (merthogy szerb hangzású neve ellenére ő román volt), hanem több más náció is elfogadhatónak tartott. A tervzet lényege az

addigi történelmi határok etnikai határokkal történő felváltása volt, vagyis minden nagyobb náció saját államot hozhasson létre a birodalmon belül. A nemzeti identitás garantálásához pedig elegendőnek tartotta a nyelvi, kulturális, oktatási, vallási stb. jogok szabályozása feletti hatáskörök megszerzését. Az államszervezet felvázolásánál ugyanis Popovici fenntartások nélkül elfogadta a kódexek kibocsátásának birodalmi hatáskörbe történő sorolását, s az alkalmazásukra kialakítandó egységes bírósági szervezetet. Még a komolyabb alkotmányos hagyományokkal rendelkező csehek sem léptek az egységes kódexekkel és bírósági szervezettel szemben. A csehszlovák állam 1918 utáni megalakulása után is hosszabb ideig megtartották a régi osztrák joganyagot, például a Brünn székhellyel felállított csehszlovák közigazgatási bíróság is az 1875-ös osztrák törvény alapján működött.

Mi magyarok azonban csak olyan kompromisszumot fogadtunk el, amely Magyarország alkotmányos rendjének helyreállítását is magában foglalta. Az igazságszolgáltatás viszonylatában pedig az 1861-es Országbírói Értekezletnek volt nagy jelentősége. Az Ideiglenes Törvénykezési Szabályokkal az oktrojált osztrák jog helyére újra alkotmányos úton elfogadott joganyagot készítettek elő, a Kúria működésének helyreállításával pedig az ebből eredő jogviták elbírálása is önálló nemzeti hatáskörbe került.

Mint előadásom bevezetőjében említettem, minden ünnepnek üzenete van. Ha egy történelmi eseményről megemlékezünk, abban mindig valamilyen példát keresünk, amit napjainkban is követendőnek tartunk. S ha meg kell fogalmaznom, hogy mit látok jómagam 1861. április 3-a üzenetének, akkor az alábbi tudom mondani: vajon az alkotmányt, Deák Ferenc szavaival élve „ősi alkotmányunkat”, ma is a nemzeti identitás részének kell tekintenünk. Ez a mai Európában unikális, érezzük ezt a visszajelzésekből, de hangsúlyoznom kell, hogy az volt a XIX. századi Habsburg Birodalomban is. Nem véletlen, hogy objektív, jogbölcseleti szempontból semmi probléma nem lehetett az osztrák jogszabályokkal.

Az egységesülő Európához történő csatlakozást követően a nemzeti identitás megőrzése iránti igény újra előtérbe került. Ebben pedig – az évszázados hagyományokhoz kapcsolódva – az alkotmány szerepe is felerősödött. Az alapkérdés pedig ugyanaz, mint a Habsburg-kor négy évszázadában: a magyar alkotmány milyen viszonyban áll egy szupranacionális szerveződéssel.

Már ha a szupranacionális kifejezés akár a Habsburg Birodalomra, akár az Európai Unióra helyes definíció, de mindkettőre nehéz olyan közjogi definíciót használni, ami kétséget kizáróan helyes lenne. A pontos definiálás azonban témánk szempontjából nem is bír különösebb jelentőséggel. A gondolatmenetet inkább folytassuk Deák Ferenc 1861-es felirati beszédének egy újabb mondatával, miszerint: *„Engedni ott, hol az engedés öngyilkosság, kockáztatni ott, hol arra szükség nem kényszerít, egyiránt bűn volna a nemzet ellen.”*¹ Nem férhet hozzá kétség, hogy Deák öngyilkosság alatt az alkotmány alapértékeinek feladását érti, azokat, amit az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdése a történeti alkotmány vívmányaiként határoz meg. Az alkotmánynak eme alapértékeit a szupranacionális szabályok nem írhatják felül, *Magyarország csak úgy válhat egy ilyen rendszer részévé, ha azon belül garantálni tudjuk ezek megőrzését.* Az Alaptörvény Európai Unióhoz fűződő viszonyunkat megállapító E) cikk (2) bekezdés értelmezéséről szóló 22/2016. (XII. 5.) AB határozatból hasonló gondolatok olvashatók ki: *„Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy Magyarország alkotmányos önazonossága olyan alapvető érték, amelyet nem az Alaptörvény hoz létre, azt az Alaptörvény csak elismeri. Az alkotmányos önazonosságról ezért nemzetközi szerződéssel sem lehet lemondani, attól csak a szuverenitás, az önálló államiság végleges megszűnése foszthatja meg Magyarországot.”* S tegyük mellé ismét Deák korábban idézett mondatainak egyikét, miszerint: *„Alkotmányt nekünk is akarnak adni, de nem azt, amit tőlünk hatalommal elvettek.”* A hatalommal elvett alkotmány a szuverenitás korlátozását, megszüntetését jelentette, azt a reményeink szerint többé soha elő nem forduló esetet, amikor alkotmányos önazonosságunk fenntartása külső körülmények miatt lehetetlenné vált. 1861. április 3-án azonban egy fontos lépés volt ennek helyreállításában.

Az alkotmányos élet újraindításához pedig nem volt szükség egy alkotmányozó nemzetgyűlésre, csupán hagyni kellett a régi gyökereket újra élni. A megszüntetett királyi kúria elnöke a nádor volt, akit akadályoztatása esetén régi szokásjogunk szerint az országbíró helyettesített. Mivel István nádor 1848. szeptember 25-i lemondását követően a nádori tisztet nem töltötték be, 1861. januárjában gróf Apponyi György országbíró kapott megbízást arra, hogy az alkotmányos jogélet újraindításához szükséges kodifikációs munkát elindítsa. Így állt fel az Országbírói Értekezlet, amely döntő zömében az 1849 után megszüntetett Hétszemélyes Tábla bíráiból állt. A testület eredeti feladata, mint említettem, az alkotmányos jogélet újraindításához szükséges

¹ KN-1861-I-104.

joganyag előkészítése volt, a Kúria helyreállításának igényét eme feladatukhoz kapcsolódva fogalmazták meg. Utóbbi 1861. április 3-án meg is történt, az alkotmányos jogélet újraindításához szükséges joganyag (az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok) tervezete is elkészült, a kiegyezési tárgyalások zátonyra futása miatt azonban az országgyűlésnek már nem volt ideje azt törvényerőre emelni. Azonban különösebb problémát ez sem okozott, hiszen kódex hiányában a bírói gyakorlat törvénytöltő szokást alakíthatott ki. Bíróságaink pedig számos esetben az Ideiglenes Törvénykezési Szabályokhoz igazodva alakították ki a szokásjogot. Olyan volt ez, mint amikor a zöld gyepre egy nagy kőlapot helyeznek, ami alatt az képtelen kihajtani. Amikor viszont a kőlapot leveszik róla, hozzá sem kell nyúlni, szép lassan a régi gyökerekből új hajtás nyílik, s hamarosan mindent újra beteríti a szép zöld gyep.

Ha 160 év távlatából 1861. április 3-ra emlékezünk, akkor annak kell eszünkbe jutni, hogy a Kúriának a szakszerű igazságszolgáltatási tevékenység mellett a nemzeti identitás megőrzésében is komoly szerep van. Ez nálunk, magyaroknál nem csupán nyelvi, kulturális stb. elemekből áll, hanem annak az alkotmány is szerves része. S ennek jelentősége csak erősödik, ha Magyarország egy szupranacionális szerveződés részévé válik. Köszönöm szépen megtisztelő figyelmüket!

Prof. Dr. Varga Zs. András: Köszönöm Professzor Úr előadását, nagyon fontosnak tartom, hogy kiemelte a saját jog és saját igazságszolgáltatás jelentőségét, amellet, hogy a saját jogrendszer megtartása mellett a magyar nemzet mindig kész volt a jogfejlődésre is, külföldi megoldások átvételére, de önkaratból. Az 1861. évi helyreállítás a kiegyezés közjogi eseménysorának első lépése volt. Ezek máig ható vívmányok, ma is ezeken alapul a Kúria és a bírósági rendszer. Megkértem ezért Bódiné Dr. Beliznai Kinga egyetemi docens asszonyt, az ELTE Állam- és Jogtudományi Kara Magyar Állam- és Jegtörténeti Tanszéke oktatóját, kúriai főtanácsadó asszonyt, hogy idézze fel a Kúria szervezetének és működésének változásait az 1868. évi LIV. törvénycikket követően. Megköszönöm Docens Asszony, hogy elfogadta felkérésünket, és kérem, hogy tartsa meg előadását.

Bódiné Dr. Beliznai Kinga: Köszönöm szépen. Tisztelt Alkotmánybírósági Elnök Úr, tisztelt Kúriai Elnök Úr, tisztelt Legfőbb Ügyész Úr, tisztelt Miniszter Asszony, tisztelt Elnökhelyettes Asszony, tisztelt Ügyvédi Kamarai Elnök Úr, tisztelt Professzor Urak! Tisztelt Teljes Ülés! Szabó professzor úr által feltárt történeti vonalat követve a kiegyezést követően, 1868 decemberében került kibocsátásra az új polgári törvénykezési rendtartás, az 1868. évi LIV. törvénycikk, amely még mindig osztrák mintára, de a jó értelemben vett osztrák mintára alakította ki a magyar igazságszolgáltatás szervezetét. Általános hatáskörű és kivételes hatáskörű bíróságokat különböztet meg egymástól. Nyilvánvalóan az általános hatáskörrel eljáró bírósági szervezeti hierarchia élén a Kúriát nevezi meg a törvényalkotó.

Érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy ugye 1868-ban járunk, a közigazgatás és az igazságszolgáltatás szétválasztása még nem történt meg, így még azzal a jelenséggel találkozunk, hogy a közigazgatási hatalom gyakorlói azok, akik jogosultsággal rendelkeznek arra nézve, hogy a bíróságok, azok kikből, és hány főből tevődnek össze. Tehát egy-egy ítélkező testületnek az összetételéről még a közigazgatás hatalom gyakorlói, szabad királyi városok, vármegyék döntenek. A teljesség kedvéért azért kiemelném azt, hogy a Kúria mellett a szervezeti hierarchiát nézve a Kúria alatt helyezkedtek el a királyi ítélőtáblák, viszont ekkortájt még csak 2 ítélőtáblánk volt. Az egyik Pest a másik pedig Marosvár székhelyen. Azon kívül törvényszékek működtek, szolgabíró működött, városi bírák működtek, és a kivételes hatáskörű bíróságok közül csak néhányat említenék a vásárbíróságot a váltó és kereskedelmi törvényszéket illetően házassági köteléki perekben egyházi bíróságok jártak el.

Az 1868-as törvénykezési rendtartás régi Kúria szervezeti egységét megszüntette, és gyakorlatilag a Kúria, a klasszikus Kúria elnevezés a volt Hétszemélyes táblát illetve, amely országos hatáskörű és illetékességű fórummá vált. Maga a törvénycikk szó szerint az mondja, hogy „a legfőbb bírói hatóságot magyar Kúria név alatt a legfőbb törvényszék gyakorolja Pesten”. Már maga a rendtartás is utal rá, viszont ennek teljes kibontását az 1869-ben kibocsátott bírói ügyviteli szabályokban fogjuk megtalálni, a hagyományos vagy a több évszázad óta működő Hétszemélyes Tábla, Királyi Tábla felosztás a Kúrián belül megszűnik. Maga a szervezet, majd látni fogjuk hogyan és miként, átalakul, gyakorlatilag a polgári törvénykezési rendtartást követően Semmitőszékről és Legfőbb Ítélszékről beszélhetünk. A Semmitőszék egy 11 tagú testületet jelentett és a felterjesztett ügyek alakítását vizsgálta. A Szék, mint ilyen

egyetlen szakosztályban működött a bírói ügyviteli szabályok hozzáteszik, hogy ha szükséges akkor két tanácsot lehetett alakítani. A Legfőbb Ítélszék egy 7 tagú testületet jelent és az érdemi elbírálásra kerülő kérelmekről döntött. Itt ügycsoportokra bontva 4 szakosztályról beszélhetünk. Volt egy polgári egy úrbéri egy kereskedelmi-, csőd- és bánya, negyedikként egy büntető szakosztály. A polgárit kivéve ezek 1-1 tanácsban működtek, a polgári szakosztály pedig 2 tanácsban. A törvénykezési rendtartási illetőleg a bírói ügyviteli szabályok kimondják, hogy a tanácsok alakítása az mindig az elnöknek a feladata. Még hozzá félévi időtartamra és a jogalkotó hozzáteszi azt is, hogy a tanácsok összeállításánál az elnöknek lehetőség szerint figyelnie kell arra is, hogy milyen a bírák képessége és – hogy szó szerint fogalmazzak – hajlama. Tehát a bírók érdeklődési körére is figyelemmel kellett lenni az elnöknek a tanácsok megalakításánál. A már említett bírói ügyviteli szabályok magával a törvénykezi rendtartással együtt lépnek aztán hatályba. Maguk az ügyviteli szabályok rögzítik azt a tényt, amely már hosszabb ideje egyébként így működött, hogy a legfőbb felügyeletet az igazságszolgáltatás szervezetének egésze felett az igazságügy miniszter gyakorolja, és hogyha a felügyeletnek a mindennapi vetületét nézzük, akkor a Kúria 2 osztálya külön elnöki felügyelet és irányítás mellett látta el az ítélező tevékenységet. Érdekességként a bírói ügyviteli szabályokból még kiemelném azt, hogy rögzíti általános szabályként mind a büntető, mind a polgári perek vonatkozásában, hogy a perek előadása nyilvános, viszont hozzáteszi azt is, hogy hallgatóként csak és kizárólag felnőtt férfiak léphettek be a tárgyalóterembe, és ők is csak akkor, hogyha a tanácsjegyző által aláírt jegyet felmutatták. Tehát a hallgatóság, a közönség, a nyilvánosság csak ilyen belépőjegyekkel léphette át a tárgyalóterem küszöbét és az ügyvédi karnak viszont mindig kellő számú, az elnök által meghatározott számban kellett ilyen jegyeket biztosítani. Sőt az ügyviteli szabályok szólnak még arról is – ez a tárgyalótermi szimbolika szempontjából is akár érdekes lehet –, hogy a hallgatóságot korlát választotta el úgymond illő távközben a bírói testülettől.

1861. április 3-át ünnepeljük, de azzal együtt 1869 június 1-jét is ünnepelnünk kell a következők miatt. Az 1868-as polgári törvénykezési rendtartásból fakadóan az addig létező és az addig ismert Kúria 1869. május 31-én ünnepélyes keretek között feloszlott a szükséges átmeneti intézkedések megtételére az országbírót, ifjabb Mailáth Györgyöt kérték fel. Ugye tudni kell azt, hogy 1869-ben a Kúria épülete még a mai Ferenciek terén volt, úgyhogy a 2 tábla tagjai – (ekkor még Királyi Tábláról és Hétszemélyes tábláról beszélünk foltokban) a Hétszemélyes Tábla

tanácsstermében gyűltek össze. Az ünnepi alkalmat ifjabb Mailáth György üdvözlő szavai nyitották meg. Felolvasta az egybegyűlteknek az igazságügy miniszter feloszlató okiratát, majd ahogy lenni szokott, ünnepi beszédek következtek. Mailáthot Melczer István személynök követte.

Melczer István neve túl azon, hogy ő a királyi tábla elnöke ekkor azért is érdekes, mert hogy ő az utolsó személynök, mint tisztségviselő a magyar tisztségviselők sorában. Maga a tisztség az már 1464-től működik, Melczer ennek a hivatalnak az utolsó viselője. De ami miatt előadásunkban mindenféleképpen az ő szavait idézem, az az, hogy érdekes jogi és történeti visszapillantást nyújt a Kúriára. Ebben az érdekes jogi és történeti visszapillantásban Melczer úgy fogalmaz, hogy a Kúria történetét három nagy korszakra lehet felosztani. Méghozzá a megalakulás, a tevékenység és a hanyatlás korszakára. 1869-ben járunk. Az első korszakot 1723 és 1785 közé helyezi. 1723 a III. Károly féle átfogó bírósági reformnak az évszáma. Illetőleg a Kúria alapításának az évszámának is tekinthetjük abban az értelemben, hogy nyilvánvalóan a legfőbb bírói fórum az nem 1723-ban jött létre a szó szoros értelmében. Hiszen a korai királyi jelenléti bíraskodás különböző formáin keresztül királyitábla, majd a Mohácsi vést követően a Hétszemélyes tábla szép lassú fejlődés folyamán alakul ki, tehát a szervezet maga az már létezik, viszont 1723-ban ez a bírósági reform fogja ezt rögzíteni. Ez az ok az első évszámnak. 1785 pedig II. József bíraskodási szervezetek megújító rendeletének, a Novus Ordonak az évszáma. Amit még Melczer ebben a korszakban kiemel, hogy ekkor jelennek meg először a kuriális döntvények. 1769-ben Mária Terézia ad utasítást arra, hogy 1723-tól kezdődően a Kúria ítéleteit, döntéseit össze kell foglalni, egybe kell foglalni. Ez lesz a Planum Tabulare. A második korszakot 1790-91 és 1848-49 közé helyezi Melczer. 1790-91-ben országgyűlést tartanak. Ezen az országgyűlésen születik meg többek között az a törvény, amely a törvényhozó és a végrehajtó hatalom elhatárolásáról szól. Mindeközben részrendelkezésként utal tulajdonképpen arra is, hogy a bíróságoknak e két másik hatalomtól függetlenül kell működni. Tehát valahol a később kialakult jogállamnak az 1723 után, ha azt tekintem az elsőnek, akkor második ilyen megnyilvánulási formájának tekinthetjük. Ugye ebben az időszakban azért a törvénykezés reformjai között meg lehet említeni a perek gyorsítására irányuló törekvést, egyes ítélezési szünetek eltörlését. Megjelenik a váltótörvényszék illetőleg ennek fellebbviteli fóruma a váltófeltörvényszék, kvázi a Kúria 3. tagozataként. A harmadik korszak az pedig 1861-1869 közé, amiről Melczer szó szerint idézem „nem akart a részletekre bocsátkozni”. Mi mindannyian

konferencia résztvevői abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy e korszakról, e korszak történéseit az imént Szabó professzor elmondta nekünk, elég részletesen. Május 31-én tehát a Kúria ünnepélyes feloszlására sor került, és az újjászervezett Kúria első ülésére nem sokat kell várni, mert hogy ez már másnap sorra kerül. 1869. június 1-e az szintén egy ünnepi nap.

Immár a két új tagozat kezdi meg a munkáját. A Semmitőszék Mailáth György országbíró vezetésével a régi Hétszemélyes tábla tanácstermében, a legfőbb ítélőszék Melczer István vezetésével a régi királyi tábla tanácstermében. Mailáth immár semmitőszéki elnökként az ünnepi beszédében gyakorlatilag azt hangsúlyozta ki, hogy a kúriai bírák egyik legfontosabb feladata az, hogy a törvénykezési rendtartás elveit érvényre juttassák, illetőleg, hogy a bírói ügyvitel szabatos szabályos működését ellenőrizzék. És azt is mondta, hogy a bírói kar ennek a felelősségteljes munkának csak és kizárólag akkor tud eleget tenni, hogyha maga is, tehát itt az összbírói karra kell gondolni, ha maga is mintaképe a pontosságnak, a lelkiismeretességnek, a részrehajlatlanságnak. úgy kell működnie, hogy jogkereső közönség számára egyértelmű legyen, hogy a kúria bírái függetlenek a kormánytól, függetlenek a napi közvélemény hatásától és még arra is hangsúlyt helyez, hogy a bírói tiszt elvállalásánál rokonsági és baráti érzetet, vallás és fajkülönbséget, eddigi összeköttetésük emlékeit a bírói termen kívül kell hagyniuk. Sőt, teszi hozzá, kint kell felejteniük úgymond politikai pártnézeteiket is. A Kúria Semmitőszéki és Legfőbb Ítélőszéki tagozatban működik ezt követően egészen 1881-ig, amikor is az 1868. évi polgári törvénykezési rendtartás módosítására és kiegészítésére sor kerül, úgyhogy ez a törvény 1881-ben egyesíti a Semmitőszéket és a Legfőbb Ítélőszéket.

Gyakorlatilag a törvényalkotó azt mondja, hogy a magyar királyi Kúria áll az országbíróból, mint elnökből, a Legfőbb Ítélőszéki elnökből mint másodelnökből. Tanácselnököket és a Semmitőszék és Legfőbb Ítélőszéki osztály bíráit említi meg. Az egyesítéssel kapcsolatban érdemes megjegyezni azt, hogy amikor a törvénykezési rendtartás javaslatát tárgyalta az Országgyűlés, már ott felmerült, hogy tulajdonképpen egy hasznos dolog a Semmitőszéknek a megszüntetése, mert a magyar igazságszolgáltatás gyakorlatában a jogalkalmazói oldalt nézve, akár a képviselőházat, akár a főrendiházat nézzük, sokan voltak, akik vitatták a külön Semmitőszéknek a létjogosultságát. Hogyha a sok vélemény közül egyet kiemelek, akkor ez nem lehet más, mint az akkori igazságügyi miniszter, Pauler Tivadar, aki azon a véleményen volt,

hogy a Semmitőszék csak arra jó, hogy a pereket el lehessen húzni, el lehessen halasztani és gyakorlatilag az igazságszolgáltatás kárára és csorbítására szolgál. Ezeket a véleményeket olvasva felmerül a Semmitőszék történetét más országokban is megvizsgáló kutatókban az, hogy vajon a Semmitőszék feladatával és létjogosultságával eleinte teljes mértékben tisztában voltak-e. Gondolok itt konkrétan arra, Szabó professzor is említette, hogy Ausztriában 1848-ban megkezdte az Oberster Gerichtshof a működését, amelyet aztán 2 évvel később 1850-ben átalakítanak és onnantól kezdve legfőbb ítélő- és semmitőszékként működik a legfőbb osztrák ítélkező fórum. Illetőleg, hogyha a korszakot még megnézzük, akkor Franciaországban, Belgiumban és Olaszországban az a közös, ez utóbbi esetében a francia befolyásnak köszönhetően, hogy Semmitőszék „Tribunal de Cassation” néven már 1790-től működik ebben a 3 országban. Aztán 1804-ban kapják meg a Cour de Cassation elnevezést és ismerve a mai bírósági szervezeti hierarchiákat Európában, Franciaországban, Belgiumban mind a mai napig működik a Cour de Cassation. Az olaszoknál annyi változás volt e tekintetben, hogy restaurációt követően a Semmitőszék megszűnik, majd 1847-ben kezdi újra a működését és 1923-tól kezdődően működik ez a legfőbb bírói fórum abban a szervezetben nagyjából, ahogy ma is. Onnantól kezdve hívják ezt cour supreme de cassationnak. Tehát vannak olyan országok, ahol a pauleri vélemény ellenére is mind a mai napig semmitőszék működik.

1882. január 2-án tartja az első Teljes Ülését az egyesített Kúria. A Kúria előtt álló új kihívásokról beszél immár az egyesített Kúria elnökeként Mailath György, de nem is az ő beszédét emelném ki, hanem a másodelnök Fábri István szavait, aki az egyesítésről az érdelemleges jogszolgáltatás terén üdvös változást dicséri, de mint mondja, ez nagy teher is. Az, hogy a mai Kúrián ilyen szempontból a helyzet milyen nem tudhatom, viszont akkor 7281 elintézetlen pert jelöl meg Fábri István, kvázi nagy teherként, és hozzáteszi azt, hogy ez olyan nagy szám, mely a gőzmozdonyok és a távírók korszakához éppen nem illik és mely eddig bizonyára egy államban sem fordult elő. Hát a gőzmozdonyok korszaka már rég leáldozott, és így 152 év elteltével Fábri István bizonyára szomorúan venné tudomásul azt, hogy a távíró korszaka is leáldozott, hiszen a héten szerezhettünk tudomást arról, hogy a távirati szolgáltatás megszűnik.

A Kúria működésével kapcsolatban, az ítélkező gyakorlattal kapcsolatban kell még megemlékezni arról, hogy 1881-től az igazságszolgáltatás egységének megóvása céljával a törvény kimondja, hogy a vitás elvi kérdéseket a Kúria polgári tanácsainak teljes ülésében kell

eldönteni és hogyha az elnök ellentétes elvi alapokon nyugvó határozatokról szerez tudomást, akkor késedelme nélkül össze kell hívni a teljes ülést. Ezek a teljes ülési megállapodások az ügyek eldöntésénél inentől kezdve irányadónak számítottak. Ezeknek a döntvényeknek a korban még azért is volt kivételesen jelentős szerepe, mert ugye egységes polgári törvénykönyvünk még nincsen, és ezért a vitás elvi kérdések eldöntése nyomán megszüvegezett döntvények rendkívül fontos támpontot adtak az ítélező bírának. Ezzel kapcsolatban még egy évszámot meg kell említeni: 1912, amely már nem csak a polgári tanácsok teljes üléséről szól, hanem 1912-ben jogegységi tanácsok felállításáról dönt a jogalkotó. Inentől kezdve jogegységi döntvényt és teljes ülési döntvényt különböztetünk meg egymással. Büntető ügyekben természetesen a Kúria büntető tanácsai döntenek a vitás elvi kérdésekben viszont hogyha az időszakot megnézzük, akkor a büntető döntvények vonatkozó szabályozás ez egy kicsit későbbi a részletes szabályok 1907-re tehető.

Még egy fontos kérdés: a Kúria személyzete. Erre vonatkozva több törvénnyel is találkozunk a 19. század végén. A lényeg, hogy tudomásom szerint ma a Kúria összlétszáma 83 bírót takar. Az általunk tárgyalt korszakban ez összességében 65 bírót jelentett elnökkel, másodelnökkel, tanácselnökökkel, a fiumei és tengerészi ügyek előadóival együtt. Ezenkívül szám feletti bírákat és kisegítő bírákat is lehetett alkalmazni. Kisegítő bírákat az ítéltáblákról lehetett hívni, hogyha a kúriai ügyek száma ezt indokolta. Ki kell emelni azt is, hogy a klasszikus fellebbezési feladatok ellátásán kívül, a Kúria részt vett a fegyelmi bíráskodásban illetőleg a választói jogosultság felett való bíráskodásban. Fegyelmi bíráskodást 2 tanács végezte, az egyiket nagyon leleményes módon kisebb fegyelmi tanácsnak, a másokat nagyobb fegyelmi tanácsnak hívták. A kisebb fegyelmi tanács másodelnök vezetésével 6 tagot foglalt magába, a nagyobb pedig az elnök vagy az elelnök vezetésével 8 tagot és ennek a szabályait az 1871. évi VIII. törvény a bírók és bírósági hivatalnokok felelősségéről szabályozza a választói jogosultság felett való bíráskodásban 1874-től kapott szerepet a Kúria. Ez a választójogi novellának az évszáma; a Kúria a választói névjegyzékkel kapcsolatos fellebbezésekben dönthetett.

Prof. Dr. Varga Zs. András: Köszönöm szépen Docens Asszony előadását, azt hiszem nagyon szemléletesen bemutatta, hogy sem a Kúria, sem a magyar igazságszolgáltatás nem volt egy merev, saját nagyságát mozdulatlanul szemlélő szervezet, hanem folyamatosan fejlődött. Ez az,

amiért nemcsak történelmi relikviaként tudunk visszatekinteni a 160 évvel ezelőtti Kúriánkra, hanem abban magunkra ismerhetünk. És a mai teljes ülés hangulata talán megengedi, hogy elmondjam: Beliznai Kinga asszony a Kúria történetét érintő fáradhatatlan kutatásait ezután saját munkatársunkként folytassa. Biztos vagyok abban, hogy erőfeszítéseivel nagy mértékben segítségére lesz a Kúriának, amely régi neve után pár év múlva épületét is visszakapja. Azt az épületet, amely tanúja volt nagyon sok, Docens Asszony által felidézett eseménynek.

Történelmünk azonban nem csak fényes korszakokból állt. A XX. század derekán Magyarország alkotmányossága megingott. A zsidótörvényeket a háború, majd az ország szuverenitásának elvesztésével együtt honfitársaink megtagadása és haláltáborokba hurcolása követte. Ennek szégyene és fájdalma velünk marad mindenkor. A szörnyű korszak vége azonban nem hozta magával az alkotmányosság újraéledését. Amiként az országnak sem, a Kúriának sem. Megkértem ezért Dr. Zinner Tibor emeritus professzor urat, a korszak mindnyájunk által ismert és elismert kutatóját, hogy foglalja össze számunkra, mi történt a Kúrián 1945 után. Köszönöm Professzor Úr, hogy elfogta felkérésünket. Kérem, tartsa meg előadását!

Prof. Dr. Zinner Tibor: Tisztelettel köszöntöm a Teljes Ülés valamennyi résztvevőjét, a meghívott vendégeket, mindazokat, akik ezt a konferenciát nyomon követik!

Minél messzebb jutunk egy konferencia kezdetétől, annál több gondolata jut az előadónak arról, hogy mire reflektáljon. Kinek a mondataira, kinek a gondolataira, hát én a legutolsóra reagálnék elsőként. Elnök úrnak arra az optimizmusára, hogy hamarosan minden jól megy, a Kúria visszaköltözhet a Hauszmann építette épületbe. És tulajdonképpen egy rekviem utolsó mondatát is elmondhatnám itt, hisz 1949. október 18-án volt a Kúriának a rekviemje, ami egyet jelentett a Legfelsőbb Bíróság bíráinak a Népköztársaságra tett esküjével. Akkor a Kúria elnöke január elsejétől, január végétől már felmondási idejét töltötte, Kerekes Istvánt nyugdíjba küldték, hogy aztán 1950-ben még a nyugdíjától is megfosszák. Helyette Somogyi Ödön másodelnök, Ries István igazságügyminiszter jelenlétében a következőket mondotta november 18-án: *„Ebben a teremben tették le régebben évtizedeken át a régi Kúria bírái is esküjüket. Azóta még a terem képe is jelentősen megváltozott. A székek most egyenlő sorokban vannak elhelyezve, ezzel is a törvényes előtti egyenlőséggel kifejezést. A felszabadulás előtt a széksorok*

egymás fölé voltak helyezve, jelképezve azt, hogy a Kúria a népen felül lévő, a kiváltságos osztályoknak a bírósága volt, ahová egyébként a nép fiainak ügyei ritkán kerülhettek fel. Akkor a székek nyugat felé voltak fordítva, ami jelképezte azt, hogy a régi bírák a németből csaknem szó szerint lefordított törvényeket idegen szellemben alkalmazták. Most a terem képe észak felé van fordítva, afelé az ország felé, a Szovjetunió felé, melynek győzedelmes hadseregének köszönhetjük, hogy ma itt a Népköztársaságra, annak alkotmányára tehetünk esküt. Jelképezze a változás azt, hogy jogrendszerünk is útmutatás végett a Szovjetunió felé fordul, ami természetes, hiszen mi is a szocializmust építjük.”

Rekviemet mondtam az előbb, és azt hiszem, hogy okkal, ugyanis ennek az előadásnak a témáját úgyis meg lehetne fogalmazni: „Rekviem egy jobb sorsra érdemes jogásznemzedékért”. Ugyanis a Kúria bíráit 1944-től, amire Elnök úr is utalt, először a zsidótörvényekkel, majd később a különböző jogfosztó közigazgatási intézkedésekkel, törvényerejű rendeletekkel fosztották meg állásától úgy, hogy majdnem mindegyik a Kúria bírái közül 10, vagy 9 évvel korábban fejezte be azt a pályafutást, amire az akkori idők hatályos rendelkezései biztosítottak volna lehetőséget. Ez azt jelentette, hogy 8-10 évet ítélkeztek a Kúrián, holott ezt 15-20 évig tehették volna meg. 1944. március 19-ét követően, nyáron követte Töreky Gézának a nyugállományba vonulása. Törekyről rendkívül sok rossz terjedt el, elsősorban azért, mert a kommunista bírák politikusoknak az esetében számos perben ítélkezett, különösképpen a statárium idején a Somogyi Béla, bocsánat a Sallai-Fürst ügyben kihirdetett ítélete miatt marasztalták el, aminek a következménye az lett, hogy Tanácsának valamennyi tagjával szemben '46-ban, '48-ban első és másodfokon és a távollévő miniszterrel szemben marasztaló ítéletet is kihirdettek. Töreky nyugállományba vonulása után egy Nyíregyházáról '28-ban felkerült bíró, Jakab Mihály Pál volt az, aki vezette a Kúriát és neki kellett másodelnökként a nemzetvezető eskütételén is jelen lennie. Ez a november 14-i eskütétel azonban, amelyet ugye Szemák Jenőnek, a budapesti büntetőtörvényszék elnökének a legmagasabb bírói rangba való elhelyezésre predesztinált és mutatott be, egy furcsa időpont egybeesés is, ugyanis elődjét, Törekyt ezen a napon vették őrizetbe és hurcolták először fel a budai kihallgató villák egyikébe, majd onnan Sopronkőhidára, a fegyházba. Szemák elnöksége idején, december 5-én a Kúria befejezi az ítélkezését. Két tanácsot, egy polgárit és egy büntető tanácsot Sopronba küld, majd megkezdődik a Kúriának részben az evakuálása nyugatra, irataival együtt, másfelől a Budapesten, illetve előbb Pesten, majd Budán létrehozott tanácsok sem folytatnak ítélkezési tevékenységet. Tudjuk, hogy

Budapest az egyik leghosszabb ostromot éli át a 2. világháborúban. Az épületeknek, az anyagi károknak a felmérése bekövetkezik, a Kúriának mintegy 25%-a szenved különböző veszteségeket és Jakab Mihály elkezd az újjáépítést, a felfejlesztését a létszámnak, igyekszik megtalálni azokat az embereket, akik különböző helyeken átvészelték a háborút. Igen, de az ország ez idő tájt három részre szakad, ugyanúgy, mint 1541-ben. Van már Debrecenben egy új államalakulat, az Ideiglenes Nemzetgyűlés a maga Ideiglenes Kormányával, van Budapest, amely még nagyjából hadműveleti terület, és a harmadik terület, a nemzetvezető egyre kisebb területre zsugorodó országrésze. A bírák egy része megpróbál visszajönni Sopronból, Jakab folytatja a munkáját, közben Debrecenben egy kúriai bírónak, bizonyos Kerekes Istvánnak – aki a Kúria polgári bírója és Jakab Mihállyal együtt fut be nagyon jelentős karriert Nyíregyházáról – Kerekes Istvánnak a testvérét kinevezik altábornagynak és egy másik rokonát, egy Kerekesegyházi József nevű személyt pedig népfőügyésznek. E két ember háttérmunkájának köszönhetően április 11-én, azon a napon, amikor az utolsó Wehrmacht katona is Magyarország földjéről távozik, vagy a Vörös Hadsereg kiűzi, ezen a napon Kerekest ideiglenesen megbízzák a Kúria vezetésével. Ez a folyamat innentől kezdve Kerekes vezetésével zajlik, ami a Kúrián bekövetkezik.

Azt kell mondanom azonban, hogy ha az előbb azt mondtam, hogy december 5-én a Kúria befejezte az érdemi ítélezését, az érdemi ítélezéssel a jogpolitikára, az ország politikájára, az igazság alakítására, a Kúria elvi döntéseinek, a Kúria egyáltalán jogpolitikát befolyásoló, ha úgy tetszik, jogegységet biztosító szerepének a maradékát is elveszíti, ugyanis külön bírósági rendszert hoznak létre. Ez a külön bírósági rendszer, vagy közismertebb nevén népbírósági rendszer első fokon huszonnégy felállított népbíróságot, másodfokon a Népbíróságok Országos Tanácsát jelenti. Ez a fórum lesz az, amelyik a politikai ügyekben, a háborús, illetve népellenes ügyekben – itt az oroszról átvett fogalommal, ugye a „radna rodov”-nak a fordításával találkozunk – mintegy három ember híján 27000 embernek az elmarasztalását jelenti, és mintegy 189 embernek a kivégzését 1950. április 1-jéig. Igen, de ebben az időszakban alapvető változások következnek be a Kúrián, annak ellenére, hogy az ítélezésből kiszorul és valójában köztörvényes ügyek másodfokú fórumává válik. A katonai fellebbviteli ügyekben pedig létrehoznak egy Honvéd Fellebbviteli Törvényszéket, amely ugyancsak elviszi a katonai ügyek meghatározó részét a Kúria kebeléből.

Mi történik a Kúria bírásaival ebben az időben? Gyakorlatilag több közigazgatási intézkedés zajlik, az első, a Debrecenben elfogadott 15/1945-ös miniszterelnöki rendelet, amelyik az ún. igazolási eljárást. Ezt követi 1946-ban az államháztartás egyensúlyát rendbe rakni hivatott ún. B listázás. Meg szeretném jegyezni, hogy mind a két rendelkezés ugyanúgy megtalálható 1919-től 1928-ig az akkor létrejövő állami berendezkedésben, a különbség most mindössze annyi, hogy most azokkal szemben alkalmazták, akik akkor, annak idején másokkal szemben alkalmazták. Mi lesz ennek a két intézkedésnek a következménye? Radikálisan csökkenni kezd a Kúriának a létszáma, és azt követően pedig, hogy az 1949. évi 9. törvényerejű rendeletet, amely lehetővé teszi már egy korábbi, '48-as törvénynek a folytatásaként, hogy a Kúria elnöke kinevezési jogkörével szemben, aki előterjesztést tesz és ezek alapján a köztársasági elnök kinevez, az igazságügyminiszter végelbánás alá vonhat, felmenthet, nyugállományba küldhet bírót, tulajdonképpen azt lehet mondani, hogy a Kúria agóniáját kezdi meg. És ez a folyamat felgyorsul, aztán 1950 végére négy kúriai bíró marad ezután az öt esztendő után egyáltalán a Kúrián, ebből újabbakat bocsátanak el a hosszú kések éjszakáján, 1953. május 31-én, egy meghal 1957-ben és az utolsó kúriai bíró, akit '45 után neveznek ki, 1969-ben távozik az élők sorából. De azt lehet mondani, hogy a kúriai bírák 95 %-a a falakon kívülre kerül 1950-re.

Mit tudunk erről az időszakról egyáltalán még elmondani? Döntő mértékig azt, hogy a Kúria tevékenységében, működésében annak ellenére kap bírálatokat – nyilvánvalóan a korábbi időszakot illetően – hogy az érdemi ítélezésre, a közvélemény érdeklődését kiváltó ügyekre behatása, kihatása nincsen. Egy érdekesség, hogy a távollévő kúriai elnököt, Szemák Jenőt, aki nyilvánvalóan nem jött vissza Magyarországra és először Németországba menekült a Vörös Hadsereg elől, majd visszatért Ausztriába, távollétében 15 évi börtönbüntetésre ítélte a Kúria '48 májusában. A dolog azért pikáns, mert pontosan annyit kapott Szemák, mint amennyit Szemáktól kapott Rákosi 1925-ben. És miután Szemáktól csak 10 hónapot kapott Szálasi, ezzel szemben az Ítéletábrán és a Kúrián 3 évet, ennek lett a következménye, hogy Szemákra felnézett Szálasi, ezért kinevezte kúriai elnöknek, ezzel szemben Törekyt, aki 3 évre ítélte el, letartóztatta és bíróság elé kívánta állítani. A történet azonban nem itt ér véget. A történet ott ér véget, hogy ha azt gondolnánk, hogy nyugdíjba küldték a Kúria elnökét, akkor vele minden rendben van. Nem. Kerekes Istvánt egy olyan jogszabály alapján fosztották meg nyugdíjától, amelyik az 1944. március 19. és 1945. április 4. között betöltött tisztségek, közhivatali tisztség

alapján kapott 1758 Ft nyugdíjától megfosztották, más lakásba kellett költöznie. A ferences templomhoz lakott közel, az az idő tájt Mártírok útjának nevezett Margit körúton, és ismeretségi körbe tartozott egy későbbiekben, a '90-es években ismertté vált kispap személyiség, aki kispapok zászlóit szentelte fel, bizonyos Faddy Othmár. Faddyval több alkalommal összeül, ezzel a ferences szerzetessel. Nem részletezve az eseményeket, 1954-ben Kerekest, aki ekkor már aggastyáni korban van, letartóztatják, mondván, hogy összeesküvést szőtt a népi demokratikus államrend megdöntésére. Faddy és társai perének tizedrendű vádlottjaként 2 év és 3 hónap szabadságvesztésre ítélik. Le is kellene tölteni a büntetését, ha nem volnának olyan sokan börtönben, hogy legalább azokat be tudják hívni, akik még szabadlábon vannak az elítéltek közül, ezért ahhoz folyamodnak, hogy 1955. novemberétől folyamatosan kiengedik a mintegy 36-37.000 emberből a már valamennyi időt letöltött embereket és ennek következtében az ekkor már rendkívül rossz egészségi állapotban lévő Kerekest is szabadlábra helyezik.

Ám nem csupán Kerekesnek a sorsa tragikus: helyettesének, a Somogyi Ödön másodelnöknek is, akit Izsáknak, a Kúria másodelnökének közlekedési balesete után neveznek ki a büntető terület főnökének, korábban ügyvéd, majd népbíró volt. Az ő sorsát az teszi drámaivá, hogy szociáldemokrata volt, miképpen minisztere, Ries István, és azt követően, amikor egyre több szociáldemokratát vesznek őrizetbe, ítélnek el – többek között elég megemlíteni Riesnek magának a sorsát, vagy éppen Valentinynek, az Ideiglenes Nemzeti Kormány első igazságügyminiszterének a letartóztatását és elítélését – Somogyi úgy dönt a feleségével együtt, hogy öngyilkosságot követnek el 1951. december 31-én. A Kúria mindkét esetben lépett elődeinek érdekében: Kerekes István sírját a Nemzeti Kegyeleti Bizottság védetté nyilvánította, helyreállította, míg Kapolyi László, a Szociáldemokrata Párt egykori elnöke anyagilag hozzájárult ahhoz, hogy Somogyinak és feleségének a sírja helyre legyen állítva kint a Kerepesi úti temetőben. A kúriai bírák közül nem csupán azonban az elnök és az elnökhelyettes sorsa tragikus. Voltak bírók, akiket elítéltek, többek között a másodelnök Jakabot is elítélték. Őt azért ítélték el egy évi börtönbüntetésre – 69 éves, sőt már közel 70 volt –, mert nem szólalt fel a Szemák-féle eskütételnél.

Én úgy gondolom, hogy a Kúria történetének ítélezési részéről ebben az időszakban nem kell beszélünk. Nem érdemi, nem volt meghatározó szerepe. Mindaz azonban, ami bírálóval történt, egy jobb sorsra érdemes nemzedéket küldött el a jogász pályáról. És helyükbe bizony kik jöttek?

Azok jöttek, 1948-49-es előkészítés után a Büntetőbírói és Államügyészi Akadémiának lettek a négy évfolyamán hallgatók. Nekik elég volt 6, vagy 4 elemi előzetes felkészültség, ezt követően 10 hónap alatt megszerezték úgymond a diplomájukat; aki még 6 hetet rátett, az hadbírói képesítést is kapott. Ebből a körből csak 1-2 tisztségre hadd utaljak: igazságügyminiszter, legfőbb ügyész, legfelsőbb bírósági katonai kollégiumi vezető, párttitkár, személyzeti vezető lett. Tevékenységük hosszú évtizedekre behatárolta, meghatározta a magyar igazságszolgáltatás történetét. Ahogy mondani szokták, ez azonban már egy másik történet. Köszönöm szépen, hogy meghallgattak!

Prof. Dr. Varga Zs. András: Megköszönöm Professzor Úr megrendítő előadását, nagyon világossá tette számunkra, hogy honnan kellett visszaépíteni a Kúriát. Valljuk be, hogy a visszaépítés sikere nem volt garantált, hasonlóképpen a bírói függetlenség tiszteletben tartása sem magától értetődő érték, főleg, ha bírákat nyilvánosan fenyegetni lehet. Ezzel a másfél évszázados történeti visszatekintésünk végére értünk. Tömör volt, de a Teljes Üléssel összekötött konferencia ennél hosszabb bemutatást nem tesz lehetővé, különösen nem távközlési eszköz útján. Ami ezután következett, ismert mindnyájunk számára. Lesz majd olyan jubileumi megemlékezés, amikor a rendszerváltozás eseményeit is be kell majd mutatni, de most erre még nincs szükség. Nem tanuljuk, hanem mindnyájan megéltük Magyarország alkotmányosságának ismételt helyreállítását. Saját tapasztalatainkon alapul a feladat, amely – megismétlem – ma sem kisebb, mint volt a korábbi korszakokban. Megkérem ezért Dr. Patyi András professzor urat, a Kúria elnökhelyettesét, hogy a tanulságokat levonva zárja be a konferenciát.

Prof. Dr. Patyi András: Tisztelettel köszöntöm a konferencia, a Teljes Ülés valamennyi résztvevőjét, bírótársaimat, illetve azokat a vezetőket, elnököket, akik megtisztelik jelenlétükkel a konferenciát.

Nagyon nehéz röviden zárszót mondani, márpedig ez volna a feladat, hiszen egy zárszó akkor jó, ha rövid. Ez a követelmény ütközik az elhangzott előadások jelentőségével. Olyan rendkívül fontos történelmi események és ezen eseményekből megismerhető tapasztalások, tanulságok, sőt mi több hagyományok hangzottak el ezen a délelőttön, amelyekkel szemben a rövid

visszatekintés, a rövid beszéd talán még udvariatlannak is hatna. Mégis megpróbálok néhány gondolatot kiemelni az elhangzottakból, a rendkívül érdekfeszítő, történelmünk viharai folytán olykor igen szomorú témákat is érintő előadásokból. Egy teljes történelmi tablót kaphattunk itt a Teljes Ülésen a Kúria történetéről, mely ugyan 1861-re koncentrált, melynek évfordulóját most ünnepeljük éppen, de szükségképpen vissza kellett nyúlni az előadások során az ezt megelőző korszakokra, elsősorban az 1723-ban hatályba lépett bírósági szervezeti reformra, és több más rendkívül fontos történelmi tényre és eseményre.

Nyilvánvalóvá vált az, amit egyébként is tudunk, hogy a bírói függetlenség, az igazságszolgáltatás önálló hatalmi ág jellege Magyarországon nem új dolog, és azt mi nem a II. világháború, sőt nem is a rendszerváltás utáni, Nyugat-Európából beérkező ismeretekből tanultuk meg, hanem ez Magyarország ősi alkotmányának részét képezte, abba bekerült, a történelmi alkotmány vívmányai közé tartozik, hiszen erről törvényeink már jóval korábban kodifikált, egységbe foglalt rendelkezéseket tartalmaznak.

A következő rendkívül fontos tapasztalása a mai konferenciának az, hogy a bírói függetlenség, a független bírói szervezet, az ország függetlensége, milyen rendkívül szoros, modern tudományos kifejezéssel élve interdependenciában van. Az ország függetlensége, tényleges külső befolyástól való függetlensége, az alapot teremti meg ahhoz, hogy az állam bíróságai függetlenül működhessenek, ezen bíróságok független működése a garanciája annak, hogy az ország függetlensége fennmaradjon.

Ha megpróbáljuk leegyszerűsíteni, hogy az 1861-es eseménysorozat miről is szól, ez arról szól, hogy Bécsben vagy akkor még csak Budán alkotják, illetve alkalmazzák a jogot, osztrák jogot vagy magyar jogot kell alkalmazni, a magyar jogban pedig mennyiben vannak benne az ország szokásai, az ország saját jogalkotó szervei által létrehozott jogi szabályok és mennyiben kell ezeket ún. idegen elemekkel kiegészíteni?

Az alkotmányos joganyag és az önálló, saját bíró szervezet ügye 1861-ben látványosan kapcsolódott össze azzal, hogy az önálló bírósági szervezetnek nem egyszerűen csak elvont érték gyanánt van jelentősége, hanem jelentősége van a tekintetben is, hogy az akkor eltelt tíz-tizenkét esztendő társadalmi, gazdasági változásai folytán fontos jogi változásokat, mint tanulságokat a magyar legfőbb bírói szerv vonja le.

A mai előadásokból azt is megismerhettük, megtapasztalhattuk, hogy az alkotmányos önállóság, a történeti alkotmány vívmányainak teljessége ebben a korszakban is mennyire része volt és mennyire erős része ma is a magyar nemzeti identitásnak.

Amikor tehát arról beszélünk, hogy a magyar jogot alkalmazó magyar bíróság az ország függetlenségének a garanciája, ezt kiegészíthetjük azzal a mai kortárs tapasztalattal – erre utalt Miniszter Asszony is a beszédében –, hogy az a jog, ami az életviszonyainkat szabályozza, az a jog, amelynek alávetve működik a közigazgatás és a kormányzás, ez a jog milyen jogalkotó szerv által megalkotott, milyen jog.

Ezzel kapcsolatban a jogállamiság követelményrendszerét kell mindenekelőtt hangsúlyozni, melynek legfontosabb összetevője a jogbiztonság és a jog kiszámíthatóságának igénye, azaz, hogy mindenkor tudnunk kell, hogy a megalkotott jognak milyen tartalma, következményei, eredményei lehetnek. Ezzel nem fér össze az, hogy a jog értelmezése folytán újabb és újabb szabályok keletkeznek, újabb és újabb szabályok fejtenek ki és gyarapítanak hatásköröket, melyek az eredeti szabályból nem feltétlenül következnének.

Deák Ferenc második felirati beszédéből idézve egy másik idézetet hangsúlyozhatjuk azt magunknak, hogy „bármilyen történjék, amit erő és hatalom elvesz, azt idő és kedvező szerencse ismét visszahozhatják”. Amiről a nemzet félve a szenvedésektől önként lemondott, annak visszaszerzése mindig nehéz.

Hallhattuk azt is, Prof. Dr. Zinner Tibor előadásában, hogy erő és hatalom hogyan, milyen személyes történelembe beágyazva vette el a Legfelsőbb Bíróságra átnevezett Kúria függetlenségét, hatáskörét. Talán az utolsó előadás üzenete az, hogy az idő és kedvező szerencse által visszaadott függetlenségre, melynek gyökerei mélyen visszanyúlnak a történeti hagyományba, ma és a jövőben is nagyon vigyáznunk kell.

E szavakkal szeretném még egyszer megköszönni mindenkinek a figyelmét. Köszönöm vendégeinknek és előadóinknak a jelenlétet, és köszönöm tisztelt bírótársaimnak is – a konferenciát e szavakkal bezárom –, hogy meghallgattak.

Köszönöm a szót, Elnök Úr!

2. napirendi pont: Egyebek

Prof. Dr. Varga Zs. András: Köszönöm Elnökhelyettes Úr. Tudomásul véve a konferencia befejezését, megállapítom, hogy a mai napra rendelt érdemi munkánkat ezzel befejeztük. Miniszter Asszonynak, Docens Asszonynak és Professzor Uraknak én is megköszönöm, hogy szóltak hozzánk. Azt hiszem, hogy szavaikon még sokat fogunk gondolkodni.